

Vtom spatřili třicet nebo čtyřicet větrných mlýnů, které na oné pláni stojí, a sotva je don Quijote uviděl, řekl svému zbrojnoši:

„Štěstěna vede naše kroky tak, že bychom si nic lepšího nemohli věru přát. Jen se podívej, Sancho Panzo, druhu můj milý, tam na ty velikánské obry! Je jich jistě třicet, ne-li o něco víc. A já se s nimi hodlám utkat a všechny je pobít. Z této prvé kořisti vyroste naše bohatství. A bude to boj po právu a řádu válečném, vždyť Bohu slouží, kdo vyhlazuje to draží sémě z povrchu zemského.“

„Kde jsou ti obři?“ otázal se Sancho Panza.
„Tamhle před tebou,“ odpověděl jeho pán. „Copak nevidíš jejich paže, které bývají i dvě míle dlouhé?“

„Pozor, pozor, Milosti,“ řekl na to Sancho, „tamhleto před námi nejsou žádní obři, ale větrné mlýny, a to, co vypadá jako paže, jsou křídla, která roztáčí vítr, a ta pohybují mlýnským kamenem.“

„Hned je na tobě vidět,“ odvětil don Quijote, „že nemáš o rytířských dobrodružstvích ani ponětí. Obři to jsou! A bojíš-li se, odstup stranou a odříkávej modlitby, zatímco já podstoupím ten lýtý a nerovný boj.“

Po těchto slovech bodl ostruhami svého koně Rocinanta a nic nedbal na svého zbrojnoše Sancha, který na něho křičel, že se vrhá na větrné mlýny, a ne na obry. Tak se vžil do toho, že jsou to obři, že už ani Sancha neslyšel, a třebaš byl již docela blízko, nepoznal ani, co jsou vlastně zač. Hnal se kupředu a křičel z plna hrdla:

„Nepřchejte, zbabělí a mrzci tvorové, útočí na vás jeden jediný rytíř!“

V tu chvíli se zvedl trochu vítr a velká křídla se dala do pohybu. Když to uviděl don Quijote, pokračoval mocným hlasem:

„A i kdybyste mávali větším počtem paží, než jich měl sám obr Briareus, trestu neujdete!“

To vzkřikl, svěřil se z celého srdce svého do ochrany paní Dulciney a v duchu ji prosil, aby stála při něm v tom velkém nebezpečí, a pak — chráněn dobře štítem, kopí máje přichystáno — vyrazil vpřed plným tryskem a zaútočil na nejbližší mlýn. Vedl ránu přímo do křídla, a vtom jím vítr zatočil tak divoce, že bylo kopí hned na kusy a strhlo s sebou i koně a jezdce, který se, hned válel všecek pohmožděn v širém poli. Sancho spěchal pánovi ku pomoci, jak jen osel stačil, a když už byl u něho, viděl, že se rytíř nemůže ani hnout: tak prudce padl na zem i s Rocinantem.

„Pomoz Pánbůh!“ zvolal Sancho. „Copak jsem vám, milostpane, hned neříkal, abyste si rozmyslel, co děláte? Že to jsou jenom větrné mlýny, a kdo by to nepoznal, tomu že se v hlavě taky nějak točí?“

„Mlč, můj milý Sancho!“ řekl mu don Quijote, „vždyť přece bojování je víc než cokoli jiného změna za změnou. A pak si též myslím, a je to jistě pravda, že čaroděj Frestón, víš ten, co mi uloupil světlici s knihami, proměnil právě ty obry ve větrné mlýny, aby mě připravil o slávu z vítězství; tak on mě totiž nenávidí. Ale jeho zlomocná kouzla nezmohou nakonec proti mému dobrému meči zholat nic!“

„Aby Pánbůh dal,“ odvětil Sancho Panza.

A potom pomohl pánovi na nohy a vysadil ho na Rocinanta, který byl též jako rozlámaný. A rozprávějice o tom, co zažili, brali se dále k průsmyku Lápice!

Takto spolu rytíř se zbrojnošem při jízdě rozmlouvali, když tu náhle don Quijote uviděl, jak se před nimi zdvihlo velké a husté mračno prachu a rychle se k nim blíží. A sotva je spatřil, obrátil se k Sanchovi a řekl mu:

„Ó Sancho, toto je den, kdy se ukáže, jakým dobrodiním mě hodlá štěstěna zahrnout! Toto je, pravím, dlouho očekávaný den, kdy se projeví, jako snad ještě nikdy, síla mé paže a kdy mám vykonat činy, které budou zaznamenány v letopisech Slávy na věky věků. Vidíš to mračno prachu, které se tamhle zvedá? Vyráží zpod nohou nesmírného vojska z rozličných a nespočetných národů, které tudy táhne.“

„Nu, pak by to byla hned dvě vojska,“ řekl Sancho, „protože se tamhle na druhé straně zvedá zrovna takové mračno.“

Don Quijote se tedy obrátil a viděl, že mluví pravdu, i zaradoval se z hloubi srdce, neboť teď už pevně věřil, že jsou to dvě vojska, která na sebe najíždějí a hodlají se utkat právě uprostřed široko daleko se prostírající pláně. Nebylo totiž hodiny a chvíle, aby se v jeho fantazii nerozehrávaly obrazy samých bitev, kouzel, událostí, blouznivých činů, lásek a vyzvání na souboj, jak o tom vyprávějí rytířské romány, a nechtěl už říkat, měl na mysli nebo dělal cokoli, vždycky to směřovalo jen k věcem podobným. A to mračno prachu, které před chvílí spatřil, rozvířovala dvě velká stáda beranů a ovcí, jež se hnala po těžce cestě z obou stran, a nebylo je v tom prachu vidět, dokud se nepřiblížila docela. Don Quijote však tvrdil s takovým zápalem, že jsou to vojska, až tomu Sancho nakonec uvěřil a zeptal se ho:

„A co my teď, pane, uděláme?“

„Na to ty se ještě ptáš?“ odpověděl don Quijote. „Přispěcháme na pomoc slabým, pomůžeme v tísní opuštěným. A věz, Sancho, že vojsko, které se žene směřem k nám, vede a má pod svou mocí slavný císař Alifanfarón, vládece a pán velkého ostrova Trapobany, a tam

vzadu za mnou táhnou opět vojska jeho úhlavního nepřítel, krále Garamantů, Pentapolína řečeného S vykasáným rukávem, protože jede vždycky do boje s obnaženou pravicí.“

„A proč na sebe ti dva pánové tak nevráží?“ zeptal se Sancho.

„Zlobí se na sebe,“ odpověděl don Quijote, „protože ten Alifanfarón je zuřivý pohan a zamiloval se do Pentapolínovy dcery, a ta je velmi krásná a přitom i neobyčejně roztomilá princezna a křesťanka, a otec ji nechce vydat v moc pohanského krále, neodřekne-li se víry falešného proroka Mohameda a neobráti-li se na víru její.“

„Slyším jen velký bekot beranů a ovcí,“ odpověděl Sancho. A měl pravdu, protože se už zatím obě stáda hodně přiblížila.

„Padl na tebe strach, Sancho,“ řekl don Quijote, „a proto nevidíš a neslyšíš, jak bys měl. Strach totiž vždy mate smysly a věci se hned člověku jeví jinak. A jestliže se opravdu tolik bojíš, poodjeď stranou a nech mě samotného. Sám již dopoiňohu k vítězství té straně, ke které se přidám.“

A po těch slovech bodl ostruhami Rocinanta, nastavil kopí a sjel z návrší jako blesk.

Sancho za ním křičel z plna hrdla:

„Vraťte se, můj milostivý pane done Quijote! Vždyť se vrháte, u všech sakraholtů, na berany a ovce! Vraťte se...! Ach běda, přeběda, že mě otec zplodil! Co je to za bláznovství? Pomněte, že tam dole nejsou žádní rytíři ani obři a žádné kočky a brnění a štíty, ať už takové nebo makové, a ty vaše modré kloboučky, ať už v modrém poli nebo peklem ukované, ty tam teprve nenajdete! Co to, pro Pána Boha, děláte? Ach běda mě hříšnému!“

Ale ani tím nezadržel dona Quijota, vždyť ten právě naopak volal ze všech sil:

„Kupředu, rytíři, kteří táhnete a bojujete pod korouhvemi chrabrého císaře Pentapolína s vykasáným rukávem; všichni za mnou a uvidíte, jak snadno jej pomstíme na jeho nepříteli Alifanfarónovi z Trapobany!“

Zvolal to a již vpadl i s koněm doprostřed šiku ovcí a bodal do nich svým kopím tak divoce a srdnatě, jako by opravdu dorážel na své úhlavní nepřátele.

Pastýři i majitelé ovcí, kteří doprovázeli stáda, volali na něho, aby toho nechal, když však viděli, že to není nic platno, odepjali od pasu svoje praky a již mu svištěly na pozdrav kolem uší kameny velké jako pěst. Don Quijote nedbal kamenů, ale najížděl, kam jen mohl, a přitom křičel:

„Kde jsi, ty zpupný Alifanfaróne? Vyjeď mi vstříc! Čeká tě tu rytíř samojediný, aby s tebou tvář v tvář změřil své síly a odňal ti život v odplatu za to, že jsi div k smrti neuštvál chrabrého Pentapolína, krále Garamantů!“

Vtom přiletěl pořádný oblázek, zasáhl ho do žeber a vrazil mu dvě z nich do těla. Po té tvrdé ráně se rytíř patrně domníval, že odbila jeho poslední hodinka nebo že je těžce raněn, i vzpomněl si na svůj balzám, vytáhl baňku, přiložil ji ke rtům a pil a pil. Nežli však do sebe vpravil takovou dávku, jaká by podle jeho mínění úplně stačila, přiletěla druhá mandle, udeřila ho do ruky, zasáhla je vsí síly i baňku, takže ji rozbila na kusy a v letu mu ještě vyrazila tři nebo čtyři zuby a silně mu pohmoždila dva prsty. A ta první rána a po ní hned druhá byly obě tak prudké, že se chudák rytíř svalil z koně dolů. Pastevci k němu přiběhli a blýsklo jim hlavou, že ho zabili, i sehnali nakvap svoje ovce, chopili se těch ubitých, jichž zůstalo na bojišti přinejmenším sedm, o nic jiného se už nestarali, a byli titam.

Sancho stál po celou tu dobu na svahu, díval se na ty pánovy šílené koucky, rval si přitom vousy a proklínal den a hodinu, kdy ho s ním osud svedl. Ale když viděl, jak tam leží na zemi a pastýři že už zmizeli, seběhl z vršku dolů, přistoupil k němu a shledal, že je na tom více než bídne, ačkoli nepozbyl vědomí.

„Ach, pane done Quijote,“ řekl, „nevolal jsem já na vás, abyste se vrátil a že se nevrháte na žádná vojska, ale na stáda beranů?“

„Takto dovede v nic obracet a klamně proměňovat, cokoli se mu zachce, onen lotr černokněžník, můj nepřítel! Víš, Sancho, on a jemu podobní nám mohou jakoby nic postavit šalebně před oči, co se jim zamane, a právě ten zloduch, který mě ustavičně pronásleduje, záviděl mi slávu, již bych byl, jak dobře věděl, v té bitvě dosáhl, i proměnil zčistajasna šiky mých nepřátel v stáda ovcí. Jestli tomu snad nevěříš, udělej mi, Sancho, proboha tě prosím, něco k vůli, abys vyšel z bludu a poznal, že ti říkám pouhou pravdu. Vsedni na svého osla a pusť se hezky za nimi a uvidíš sám, že jen co se trochu vzdálí, hned se opět zjeví v své pravé podobě a nebudou to již ovce, ale znova od hlavy k patě opravdoví muži, jak jsem ti je zprvu vylíčil. Ale prozatím, Sancho, neodjížděj, musíš mi nyní posloužit a být mi ku pomoci. Pojď blíž a podívej se, kolik zubů mi vlastně chybí, neboť se mi zdá, že už nemám v ústech ani jediný.“

Sancho k němu přistoupil a div mu nevstrčil nos do úst. Vtom už však také mocně zapůsobil balzám v žaludku dona Quijota, a sotvaže se tedy Sancho do úst podíval, vyvrhl rytíř ze sebe všechno, co v sobě měl, a vmetl to prudčeji než z muškety svému soucítěnému zbrojnošovi přímo do vousů.

„Maria Panno!“ zvolal Sancho, „čeho jsem se to já zase dočkal?“

Ten chudák nebohá má jistě smrtelnou ránu v těle, když mi tu vrhne krev.“

Když si toho však lépe všiml, poznal podle barvy, chuti a vůně, že to není krev, ale balzám, kterého se don Quijote z té baňky nalokal, a najednou se mu udělalo tak zle, že se mu hned zvedl žaludek, a zvrátil nyní zase on všechno na svého pána, takže vypadali oba k pomilování. Sancho pospíšil k svému oslu, aby vytáhl z tlumoku něco, čím by se otřeli a čím by pána trochu obvázal, a když vak nenalezl, divže rozumu nepozbyl. Znovu si v duchu zlořečil a rozhodl se v hloubi srdce, že svého pána opustí a vrátí se domů, i kdyby se musel rozřehnat se mzdou za to, co si již odsloužil, a s nadějami na vládu nad příslibeným ostrovem.

2

A tu jednoho rána, když se don Quijote octl při projížděce na mořském břehu, i tentokrát v plné zbroji, vždyť byly, jak často říkával, zbraně jeho velkou ozdobou, odpočinkem zápolení, a neodloučil se tedy od nich ani na chvíli, spatřil zčistajasna, že mu jede vstříc jakýsi rytíř, který byl také ozbrojen od hlavy k patě a na štítě měl namalovánu zářící lunu. A když se přiblížil na doslech, zvolal mocným hlasem:

„Ó věhlasný, ale i nejvyšší chválu převyšující done Quijote de la Mancha, jsem rytíř Bílé lundy a dost možná, že se ti také vtiskly do paměti mé neslýchané rekovné činy. Přijel jsem a hodlám se s tebou utkat a vyzkoušet sílu tvých paží, abych ti ukázal a donutil tě poté vyznat, že paní mého srdce, ať už je to ta nebo ona, je nesrovnatelně krásnější než tvá Dulcinea z Tobosa. Jestli pak doznáš a na plná ústa povíš, že je to ryzí pravda, ujdeš jistě smrti a ušetříš si klopotu s ranou smrtelnou. Utkáš-li se však se mnou v litém boji a já tě přemohu, nežádám jiného zadostiučinění, než abys ihned složil zbraně, nevyhledával už žádná dobrodružství a odebral a uchýlil se do své rodné vsi, kde po celý rok budeš muset prodlévat, nesahaje na meč, v prospěšném klidu a hlubokém míru, neboť toho je zapotřebí k rozmnožení tvého statku a k spáse tvé duše. Přemůžeš-li mě ty, rozhodne o mém životě ruka tvá a v kořist ti padnou všechny mé zbraně i můj kůň a budeš se pak honosit i slávou mých hrdinských činů. Uvaž tedy, co je pro tebe lepší, ale neotálej s odpovědí, neboť již dnes, nikoli později, chci a musím skoncovat s touto věcí.“

Don Quijote byl přiveden z míry, ba ohromen jak troufalostí rytíře Bílé lundy, tak jádrem onoho vyzvání na souboj, odpověděl mu však vzápětí hlasem klidným, i když s tvářící zachmuřenou:

„Rytíři Bílé lundy, o jehož rekovných činech jsem dosud zhola nic neslyšel, je nabíledni, že jste nikdy neviděl vznešenou Dulcineu. Kdybyste ji byl aspoň jednou na vlastní oči spatřil, na hony byste se byl vyhnul tomuto dohadování, neboť by vás byl pohled na ni vyvedl ihned z bludu a věděl byste už stejně jako jiní, že nebylo a není na světě krásy, kterou by bylo možno srovnat s krásou její. I neřeknu vám tedy, že v hrdlo lžete, pravím jenom, že jste se tentokrát minul cílem, a vaše vyzvání na souboj ovšem přijímám se všemi podmínkami, které jste sám určil. Utkat se můžeme třeba hned, když jste si sám přál, aby k utkání došlo už dnes! Z těch vašich podmínek vyjímám jediné to, aby na mne přešla sláva vašich rekovných činů, neboť o jejich rázu a podstatě vůbec nic nevím, a spokojím se tedy raději s těmi svými, ať jsou jakékoli. Rozjet se můžete, jak se vám zlíbí, já udělám totéž. A komu Bůh nadělí, tomu svatý Petr pozehej!“

[...]

a pak, aniž jim dal někdo znamení k útoku trubkou či jiným nástrojem válečným, obrátili oba v témž okamžiku trhnutím uzdy koně. A poněvadž kůň rytíře Bílé lundy byl mnohem rychlejší, měl za sebou ten neznámý, když dospěl k donu Quijotovi, již dvě třetiny celé dráhy a najel na něho tak ztěžka a prudce, že i když nepoužil kopí, které jako by byl úmyslně zvedl, srazil Rocinanta i dona Quijota na zem a div je přitom nezabil. Potom se vrhl k svému sokovi, přistrčil mu hrot kopí až k hledí a řekl:

„Jste, rytíři, na hlavu poraženi, ba neujdete smrti, nevyznáte-li všechno tak, jak vám podmínky našeho souboje přikazují.“

Don Quijote, celý potlučený a omámený, nezvedl si však hledí a řekl hlasem slabým a žalostným, který jako by se z hrobu nesl:

„Dulcinea z Tobosa je nejkrásnější žena na světě a já jsem rytíř na světě nejnešťastnější, ale má bezmocnost nesmí zašlapat v prach tu svatou pravdu. Spusť jen tedy, rytíři, kopí a odejmi mi i život, když už jsi mne zbavil cti.“

„Kdepak bych to mohl učinit,“ odvětil rytíř Bílé lundy. „Ať pověst o kráse paní Dulciney z Tobosa žije navždycky bez poskvrny, a ať nikdy, nikdy neskoná! Spokojím se tím, když se slavný don Quijote odebere do rodné vsi na rok nebo na tak dlouho, jak mu uložím, což jsme si již spolu ujednali před tímto kláním.“

3

Mé usuzování je nyní jasně a svobodné a neleží už na něm těžký stín nevědomosti, kterým je zastřela ta neblahá a nepřetržitá četba zvržených rytířských románů. Prohlédl jsem dokonale jejich nepsnost a lživost a trápí mě jenom, že se toto poznání dostavilo tak pozdě a že není času k nápravě a čtení knih jiných, které by zapůsobily na moji duši jako světlo.

[...]

Cítím však, přátelé, že se můj život užůž blíží k svému konci.

[...]

Konečně nastala poslední hodina dona Quijota, když přijal svátost umírajících a odsoudil naposledy slovy zvlášť příkrými a důraznými romány rytířské. Písař byl také přítomen a prohlásil, že nikdy nečetl v žádné té rytířské knize o potulném rytíři, který by zemřel na svém loži tak klidně a křesťansky jako don Quijote, jenž za velkého vzlykotu všech přítomných vypustil ducha svého, totiž skončil.

[...]

Nebude zde již doširoka psáno o nářku a slzách Sanchových ani o tom, jak dona Quijota oplakávaly neteř a hospodyně; z epitafů na jeho hrob budiž uveden jenom ten, který složil Samson Carrasco:

*Zde slavný rytíř odpočívá,
jenž odvahou tak vynikal,
že po smrti, jež v stín vše skrývá,
štít jeho září jasně dál
a zrak se jako dříve dívá.*

*Přezíral často světské dění,
lidé bývali poděšeni.
Možno však plným právem říci,
co prohlásili současníci:
Smrt mudrcova po bláznění!*